

ОСВІТНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Шаховська Анастасія

*Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира
Винниченка
(Кіровоград)*

Анотація. В статті представлено теоретичні аспекти сталого розвитку в освіті вищих навчальних закладів, визначено генезис сталого розвитку, окреслено пріоритетні завдання вищої освіти. Розглядається ідеологія розвитку екологічно свідомого суспільства. Визначено основні принципи покладені у педагогіку, за для забезпечення умов навчання в системі сталого розвитку.

Ключові слова : сталий розвиток, вища освіта, освітня система, екологічна свідомість суспільства.

Постановка проблеми. У наш час домінантну ідеологію розвитку суспільства та цивілізації в цілому поступово стає концепція сталого розвитку. Відповідно до неї першочерговою потребою у всіх жителів планети є формування особливого способу життя, який би ґрунтувався на ощадливому та гармонійному розвитку людства. ХХІ століття є викликом для всіх тих, хто працює в векторі сталого розвитку, та намагається подолати тенденції до зміни екологічної системи нашої планети, втрати її біорозмаїття, підвищення соціального рівня життя людей чи забезпечення їх рівним доступом до якісної освіти. Однією з головних передумов досягнення сталого розвитку суспільства виступають наука і освіта, які водночас є і найважливішими інструментами ефективного управління, обґрунтованого прийняття рішень, розвитку демократії. Важливо зазначити, що проблема сталого розвитку є особливою, оскільки з часом питання все більше і більше загострюється. На всіх стадіях розробки і втілення концепції сталого розвитку – від з'ясування потреби, формулювання ідей до практичної реалізації, вона потребує міцного, глибокого і розгалуженого науково-теоретичного підґрунтя і максимально широкої освітньої та роз'яснювальної роботи.

Аналіз актуальних досліджень. У формування нової парадигми сучасної свідомості і культури, створення системи освіти та виховання для гармонійного і сталого суспільного розвитку свій внесок мають зробити не лише фахівці-екологи, а представники різних галузей науки, різних рівнів і напрямів освіти–економісти, соціологи, культурологи, психологи, політологи та зокрема педагоги. Проблеми взаємозв'язку загально цивілізаційних процесів переходу до сталого розвитку та модернізації освіти на засадах сталого розвитку досліджуються у роботах Б. Данилишина[5], В. Ландика[6], В. Шевчука та інших. Концепт сталого розвитку формувався суспільством поступово. Починаючи від наукових праць В. І. Вернадського про ноосферу (початок минулого століття), декларації першої конференції ООН з навколишнього середовища (Стокгольм, 1972 р.), де було зазначено зв'язок економічного і соціального розвитку з проблемами навколишнього середовища, наукових доповідей Римського клубу (1972 р.), у яких формулювалися ідеї переходу цивілізації до стану «глобальної динамічної рівноваги», звіту Всесвітньої комісії ООН з навколишнього середовища і розвитку в 1987 р., конференції ООН із проблем навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992 р.), Всесвітнього Саміту з питань сталого розвитку в Йоганнесбурзі (2002 р.) і сьогодні - 5 вересня 2015 року Організація Об'єднаних Націй на Саміті зі сталого розвитку в Нью-Йорку одностайно прийняли нову глобальну програму сталого розвитку. [2]

Метою статті є науковий аналіз поняття та дослідження генезису сталого розвитку, його основних положень та засад сталого розвитку зокрема в освіті.

Використані такі **методи дослідження:**

теоретичні вивчення та аналіз теоретичних досліджень наукової і методичної літератури з питань теорії і методики професійної освіти, освітні аспекти сталого розвитку, розробки і моделювання змісту педагогічних і спеціальних дисциплін;

емпіричні – педагогічне спостереження за навчальною діяльністю студентів, бесіди з викладачами педагогічних та спеціальних дисциплін;

Виклад основного матеріалу. Необхідність переходу до реалізації стратегії сталого розвитку в Україні визначається внутрішніми та зовнішніми чинниками, котрі пов'язані з євроінтеграційними прагненнями України та необхідністю виконання міжнародних зобов'язань нашої країни.

Науковий потенціал забезпечення цілей та ідей сталого розвитку має бути суттєво посилений в усіх країнах, особливо в Україні.

Сталий розвиток суспільства, зокрема освітні аспекти формуються в усіх без винятку вищих навчальних закладів, зокрема педагогічних, адже завдяки їм виробляють загальні підходи, методологію викладання тих чи інших проблем, пошуки шляхів за засоби їх розв'язання. Таким чином бачимо, що вища освіта не байдужа до проблем сталого розвитку суспільства. Саме у вищій школі завдяки освітянам, науковцям виробляється більша частина наукових знань з цієї галузі. Саме тут формуються і проходять верифікацію новітні концепції, узагальнення, синтезуються нові знання. Написано чимало наукових праць, статей, монографій. Відпрацьований понятійний апарат, сформульовані цілі, задачі, проблеми сталого розвитку, аналізується його теорія і практика. Всебічно описані такі фундаментальні речі як передумови сталого розвитку, його економічний та соціальний виміри, інструменти реалізації. [3]

Нагальні проблеми сьогодення, такі як глобальна екологічна криза займають поцизі системного характеру. Це все пов'язано з тим, що майже всі види суспільної діяльності людини на жаль мають антиекологічну спрямованість. Суспільство розуміє необхідність зміни свого стилю життя найбільш безпечний та здоровий, зокрема більш екологічний. Тому основною проблемою нашого часу є формування саме такого стилю життя, який би став довготривалим та ощадливим. Нанотехнології та науково технічний прогрес самі по собі не можуть подолати загрозу екологічної катастрофи, яка нависла над людством. Тут потрібна нова філософія, нова політика, нові моральні

імперативи—зобов'язання кожної людини і людства в цілому. Загалом ідеться про систему цінностей, складову культурного світобачення, яка не залежала б від економічних сплесків чи занепадів, зміни політичної влади, у якій би захист і збереження природи вважались такимиж важливими, як і саме життя.[7]

Саме на таких засадах сформувалось поняття стійкий, або сталий, розвиток (англійська—sustainable development). У словниках, присвячених цій темі, термін sustainable визначається, як характеристика процесу або стану, що може підтримуватись невизначено довго. А термін sustainable development означає покращання якості людського життя при збереженні сталості підтримуючих екосистем. Уперше поняття стало розвинуто було сформульовано у доповіді «Our Common Future» («Наше спільне майбутнє») голови Міжнародної комісії з питань екології та розвитку ООН Гру Харлем Брутланду 1987 році. Воно трактувалось достатньо просто і конкретно: це такий розвиток, який задовольняє потреби сучасності, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби[7, с.7]

Відповідно до документів, сталий розвиток суспільства слід розуміти як безперервний навчальний процес, включаючи розширення знань, формування спеціальних навиків, життєвих позицій і цінностей щодо здорового способу життя в гармонії з природою. Це потребує зміщення акцентів від методів, орієнтованих лише на передачу інформації, до ширшого впровадження активних методів навчання, багатостороннього й міждисциплінарного аналізу ситуацій реального життя (позитивного досвіду).[4]

Основні положення концепції сталого розвитку:

- суспільство має право на здорове і плідне життя у гармонії з природою;

- Невідємним компонентом розвитку суспільства є охорона навколишнього середовища. Також існує певний гранично допустимий рівень антропогенного впливу на екосистеми;
- Піклування про майбутнє людства. Орієнтація на використання місцевих есурсів та їх розумна економія;
- Суспільна робота та партнерство, відкритість та прозорість запорука забезпечення сталого розвитку;
- Зменшення розриву між соціальними групами;

Освіта є першочерговим та найважливішим чинником для забезпечення сталого розвитку людства. Очевдно що розвиток освіти зокрема у напрямі сталого розвитку потребує нових педагогічних умов, педагогічних моделей, нової педагогічної культури та педагогічного змісту.

Основні засади світової стратегії стійкого розвитку в галузі освіти:

- освіта здійснюється протягом всього життя людини та є невід'ємною частиною процесу загальної освіти;
- вона не повинна обмежуватись системою формальної освіти;
- в межах формальної освіти на всіх рівнях бажано поступово досягти міждисциплінарності;
- виховувати свідомих членів суспільства на розумінні взаємозв'язку і взаємозалежності людини і природи, усвідомленні необхідності збереження глобальної рівноваги та причетності кожного до проблем навколишнього середовища;
- забезпечити розповсюдження знань, умінь, навичок для прийняття рішень;

Методологічною основою програм, що базуються на засадах сталого розвитку є положення про те, що студент – це активна і творча особистість, здатна пізнавати і саморозвиватись. Під час навчання студенти отримують можливість сформувати власний спосіб життя і систему цінностей, усвідомити, як повсякденний спосіб життя кожної людини та колективів що впливає на стан довкілля.

У процесі такого навчання роль викладача змінюється. Він виступає організатором дій студентів, надихає їх, підбадьорює і скеровує їхні зусилля. Студенти самі обирають спосіб діяльності, виконують обрані дії, обговорюють їх, приймаючи самостійні рішення. Викладач лише створює умови для безпечного і ефективного процесу навчання, запрошує взяти в ньому участь. Він повинен вміти слухати і чути студентів. Важливим чинником є демонстрація викладачем моделей поведінки, орієнтованих на стійкий розвиток студентів. [7, с.14]

Основні принципи що покладені у педагогіку за для забезпечення ідей сталого розвитку:

- створення умов для формування впевненості у власних силах і можливостях та відповідальності за результати навчання;
- прийняття учнями рішень щодо власного стилю життя і їх виконання;
- забезпечення психологічного комфорту учнів під час навчання як за допомогою спеціальних прийомів, так і через доступність змісту навчання (за принципом вибору кожною дитиною тих кроків, які вона хоче і може здійснити);
- створення умов для появи в учнів ентузіазму і почуття задоволення від групової й індивідуальної роботи та її результатів, щодосягається насамперед завдяки постійному позитивному (як за формою, так і за змістом) зворотному зв'язку.

Висновки. Таким чином ХХІ століття – це століття глобальних перетворень. Перехід України до сталого розвитку – це чи не єдиний вихід із ситуації, що склалася. Екологічна криза що зараз займає системний характер є досить гострою та важливою проблемою, що потребує швидких дій та рішень. Освіта є головним засобом формування та відтворення інтелектуального потенціалу нації, нової системи світогляду цінностей і духовності громадян. Однією з ключових завдань освіти — формування екологічної свідомості, здатності бачити світ у всіх його взаємозв'язках. Пріоритетними завданнями сталого розвитку в освіті виступають розробка спеціальних освітніх програм, розрахованих на сталий розвиток; впровадження педагогічних умов, створення моделей нової педагогічної культури та педагогічного змісту; постійне вдосконалення базису знань та забезпечення постійної інформованості населення з питань сталого розвитку.

Перспективи подальших наукових розвідок бачимо у формуванні екологічної культури суспільства, зокрема у вищих навчальних закладах на засадах сталого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Данилишин Б. Соціальна безпека – підґрунтя сталого розвитку / Б. Данилишин, В. Куценко // Вісник Національної академії наук України. - 2010. - № 1. - С. 20-28. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2010_1_3.
2. Ландик В.І. Концепція переходу України до сталого розвитку: проект / В.І. Ландик, С.В. Семенець, Т.М. Яхєєва. – К.: Ін- ститут сталого розвитку, 2004. – 64 с
3. Методичний посібник для вчителів з навчального курсу за вибором для учнів 9(10) класу загальноосвітніх навчальних закладів. Уроки для сталого розвитку/О.І.Пометун, Л.М. Пилипчатіна, І.М.Сущенко. –К.: Видавничий дім Освіта”, 2011.

4. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. – К.: Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України", 2012. – 72 с.
5. Підготовка вчителів до викладання питань сталого розвитку. Навчально-методичні матеріали для викладачів вищих педагогічних навчальних закладів та системи після-дипломної педагогічної освіти: Посібник / О.І.Пометун та ін. За ред. О.І.Пометун. – К. : Педагогічна думка, 2015. – 120 с.
6. Сталій розвиток суспільства: навчальний посібник / авт.: А. Садовенко, Л. Масловська, В. Середа, Т. Тимочко. – 2 вид. – К.; 2011. – 392 с.
7. Уроки для стійкого розвитку: посібник для вчителя навч. курсу за вибором для учнів 8 кл. / за ред. О. І. Пометун. – К.: Логос, 2010. – 79 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Шаховська Анастасія Валеріївна – аспірантка кафедри фізики та методики її викладання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Коло наукових інтересів – вивчення методик навчання студентів на задасах сталого розвитку.